

Yhdyssanatermien rakenne erikoiskielen erityisluonteen kuvaajana

Laura Tyysteri

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Turun yliopisto

This article discusses the structure of compound terms in Finnish LSP. Compound terms are being compared with a norm set by compounds of Finnish standard language. Several quantitative differences as well as similarities are found between these two lexicons. This indicates that Finnish LSP has its own character as a form of language also at the level of the structure of compound words. What is surprising is that the structure of compounds still seems to be very homogenous both between and within the terminology of Finnish LSP and the lexicon of the standard language.

The main differences found are that compounds 1) appear more frequently in terminology than in the lexicon of the standard language, 2) are more frequently substantives in terminology than in the lexicon of the standard language, 3) are on average longer in terminology than in the lexicon of the standard language, 4) contain other compounds and upper case abbreviations as a constituent more frequently in terminology than in the lexicon of the standard language and 5) contain prefix-like constituents more infrequently in terminology than in the lexicon of the standard language. Similarities found are that in both lexicons rarely appear others than 1) determinative compounds and 2) nominatives and stem allomorphs as a first constituent of compound substantives.

Avainsanat: erikoiskieli, leksikologia, terminologia, yhdyssanat, yleiskieli

1 Johdanto

Erikoiskielten on todettu eroavan yleiskielestä joko sanastonsa, lauserakenteensa tai niiden molempien osalta. Antero Niemikorven (1983: 23) mukaan erikoiskieliä voidaan tarkastella kielen rekistereinä, joiden tyypillisiä ominaisuuksia voidaan etsiä kaikilta kielen tasoilta ja tarkastella kvantitatiivisesti. Koska erikoiskielet eivät ole itsenäisiä kieliä, niissä käytetään samaa perussanastoa kuin yleiskielessäkin. Lisäksi erikoiskielissä käytetään kuitenkin myös niiden omaa sanastoa eli termejä. Vaikka yleiskielen sanan- ja erikoiskielten terminmuodostuksessa käytetään suomessa samoja keinoja, prosessien on todettu myös eroavan toisistaan esimerkiksi muodostuksen tietoisuuden osalta (erikois- ja yleiskielen sananmuodostusprosessien eroista ks. esim. Pitkänen 2008: 99–130). Sitä, miten erikois- ja yleiskielen sananmuodostusprosessien erot ja kielimuotojen sanoille asettamat erilaiset vaatimukset näkyvät sanastossa, on kuitenkin tutkittu vasta vähän.

Yhdistäminen on suomen yleisin sananmuodostuskeino ja yhdyssanat suomen runsaslukuisin sanatyyppejä. Erityisen keskeistä yhdyssanojen muodostaminen on erikoiskielissä, ja yhdyssanat saavatkin yleisyytensä vuoksi erikoiskielen sanaston tutkimuksissa usein paljon huomiota. Yhdyssanatermejä ei kuitenkaan ole aiemmin järjestelmällisesti eroteltu muusta erikoiskielen sanastosta ja tutkittu erikseen.

Tämän artikkelin päätarkoitus on osoittaa erikoiskielten erityisluonne omana kielimuotonaan tarkastelemalla yhdyssanojen rakenteellisia eroja ja yhtäläisyyksiä kahden eri kielimuodon – erikois- ja yleiskielen – sanastossa. Erikoiskielten osalta tarkasteltavan on nimenomaan erikoiskielten oma sanasto, termistö. Artikkelin perustuu Turun yliopistoon tekemääni suomen kielen pro gradu -tutkielmaan (Tyysteri 2009).

2 Tutkimuksessa käytetty aineisto sekä tutkimuksen metodit

Tutkimuksessa käyttämäni aineisto on kaksiosainen. Erikoiskieliseen aineistoon kuuluvat Terminfo-lehdessä vuosina 2006–2007 käsitellyt uudet tai muuten ajankohtaiset erikoiskielen termit (yhteensä 265 sanaa, joista 162 yhdyssanoja). Yleiskielinen vertailuaineisto sisältää Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nyky-suomen sanastotietokantaan Helsingin Sanomista neljän kuukauden aikana vuonna 2007 poimitut yleiskielen sanat (yhteensä 204 sanaa, joista 151 yhdyssanoja). Käsitelin aineistojani ensin kaikki sanatyypit käsittävinä kokonaisuuksina, sillä yksi tutkimuksen tavoitteista oli selvittää yhdyssanojen yleisyyttä tutkittavien kielimuotojen sanastoissa. Tämän jälkeen poimin aineistoista lähempään tarkasteluun ainoastaan yhdyssanat.

Erikoiskieliä on käsitelty tässä tutkimuksessa yhtenä ryhmänä, joten tutkimus on eri erikoiskielten kohdalla vain suuntaa antava. Vaikka eri alojen erikoiskielet ovat kaikki omia kielimuotojaan omine termistöineen ja kielellisine erityispiirteineen (Niemikorpi 1983: 22), niillä on kuitenkin myös paljon yhteistä. Nähdäkseni niitä voidaankin perustellusti pitää omana kielimuotoryhmänään (käytän kielimuotoryhmästä tässä tekstissä yksiköllistä nimitystä *erikoiskieli*) ja näin ollen käsitellä yhdessä jonkinlaisen yleiskuvan saamiseksi. Työni kaltaisessa vertailevassa tutkimuksessa erikoiskieli voidaan nähdä myös käsitteellisenä vastinparina yleiskielelle.

Käytännön tutkimusmetodini oli kvantitatiivinen vertailu. Vertailun lähtökohtana pidin erikoiskieltä, jonka yhdyssanatermejä vertasin suomessa sekä sananmuodostuksen että sanaston rakenteen kannalta helposti normiksi asettuvaan yleiskieleen. Vertaileva näkökulma auttoi huomaamaan sekä erot että yhtäläisyydet yhdyssanatermistön ja yleiskielen yhdyssanaston välillä, ja vaikka tutkimukseni keskittyikin ensisijaisesti termistöön, metodinsa ansiosta se antoi tietoa myös suomen yleiskielen yhdyssanojen rakenteesta. Kvantitatiivinen näkökulma tasoitti kielimuotojen jatkumoluonteesta johtuvaa ongelmaa. Yksittäisistä sanoista ei voi aina sanoa, ovatko ne termejä vai yleiskielen sanoja, mutta suurten sanajoukkojen avulla voidaan siitä huolimatta tarkastella kielimuotojen tyypillisiä ominaisuuksia.

Vaikka tutkimukseni pääkohde oli termistö, käytin tutkimuksessani perinteistä leksikologista tarkastelutapaa. Uutta tutkimuksessani oli leksikologisen näkökulman soveltaminen yhtäaikaaisesti sekä erikois- että yleiskieliseen aineistoon. Tutkimuksessani kiinnitin huomiota seuraaviin sanaston ja yhdyssanojen rakenteen kannalta olennaisiin seikkoihin: 1) yhdyssanojen määrä tarkastelluissa aineistoissa, 2) yhdyssanojen jakautuminen eri yhdyssanatyyppeihin, 3) yhdyssanojen jakautuminen eri sanaluokkiin, 4) sanojen pituus sekä merkkien että leksikaalisten osien määrällä mitattuna, 5) kirjainlyhenteet ja prefiksinkaltaiset elementit yhdysosina ja 6) määritysyhdyssanojen määriteosan muoto.

Tutkimukseni taustalla vaikuttivat myös (sosio)terminologiset teoriat. Terminologian uusien suuntien ohjaamana valitsin tutkimuskohteeksi nimenomaan valmiit sanat, joita kuvasin deskriptiivisesti. Keskityin tutkimuksessani sanaston rakenteeseen sellaisena, kuin se hahmottuu kielenkäyttäjälle tällä hetkellä. Vaikka aineistojeni termit ja yleiskielen sanat ovat melko uusia, tarkoitukseni ei siis ollut tutkia esimerkiksi niiden muodostusprosessia. Tämä on huomionarvoista sikäli, että sanojen rakenne ei ole synkronisesta ja diakronisesta näkökulmasta tarkasteltuna aina sama, sillä johtamalla tai jopa yhdistämällä syntynyt sana voi esimerkiksi morfeemirajojen hämärtyminen tai äänteellisen kulumisen seuraukseni hahmottua joskus synkronisesti vaikkapa perus-sanaksi (esim. *sen tähden* > *sentään*) (Itkonen 1966: 239; Hakulinen 1979: 394). Lisäksi esimerkiksi yhdyssanoja syntyy sekä yhdistämällä (esim. termiaineistoni sana *verkko-*

opetus < *verkko* + *opetus*) että johtamalla (esim. yleiskielisen aineistoni sana *toimihenkilöistyminen* < *toimihenkilö*). Johtamalla muodostetut yhdyssanat ovat siis rakenteeltaan sekä yhdyssanoja että johdoksia. Omassa tutkimuksessani olen laskenut yhdyssanoiksi kaikki vähintään kahdesta itsenäisestä lekseemistä tai niihin vertautuvasta elementistä (esim. kirjainlyhenteet ja prefiksinkaltaiset elementit kuten *ala-*, *epä-*) koostuvat sanat riippumatta niiden muodostuksessa käytetyistä keinoista.

3 Analyysi ja tulokset

Havaitsin kvantitatiivisessa tarkastelussani termistön ja yleiskielen yhdyssanojen rakenteen välillä sekä eroja että yhtäläisyyksiä. Valtaosa havaitsemistani eroista ja yhtäläisyyksistä oli odotuksenmukaisia. Yllättävää sen sijaan oli huomata, kuinka homogeeninen molempien kielimuotojen yhdyssanasto on.

3.1 Yhdyssanatermien ja yleiskielen yhdyssanaston erot

Termistössä on enemmän yhdyssanoja kuin yleiskielen sanastossa. Yhdyssanat ovat suomessa yleisin sanatyyppejä niin erikois- kuin yleiskielessäkin, mutta erityisen hyvin yhdyssanat sopivat erikoiskielen tarpeisiin (laskelmia erikoiskielen sanatyyppejäkaumasta ks. Setälä 1995: 24; Pentikäinen 1999: 261–262; Pitkänen 2008: 199, yleiskielestä ks. Saukkonen 1973: 338; Vesikansa 1989: 213; ISK 2004: 170). Erityisesti määritysyhdyssanat ovat käytännöllisiä käsitejärjestelmiä heijastelevia sanastoja luotaessa (Pitkänen 2008: 126).

Erikoiskielisiin sanastoihin otetaan yleensä mukaan myös liittosanoja¹, sillä myös liittosanat voivat olla määriteltyjä termejä (omassa aineistossani esim. *avoin asiasanointus*, *tulopoliittinen sopimus*). Sen sijaan yleiskielisissä sanakirjoissa liittosanat esitellään tavallisesti niiden pääsanaksi katsotun hakusanan yhteydessä. Tämä näkyy myös omassa

¹ Käytän nimitystä *liittosana* sellaisista vakiintuneista sanaliitoista, jotka vastaavat merkitykseltään yhtä sanaa mutta joiden alkuperäisen muotonsa, merkityksensä ja funktionsa säilyttäneet jäsenet voidaan vielä tajuta itsenäisiksi (ks. Itkonen 1966: 236; Häkkinen 1990: 147). Termi *liittosana* sopii erityisesti työni kaltaiseen sanaston rakennetta tarkastelemaan tutkimukseen, sillä tutkimuksessa liittosanoja käsitellään sanaston kannalta yksiköinä. Termi *sanaliitto* ei sovellu tähän tarkoitukseen yhtä hyvin, sillä vaikka kaikki liittosanat ovat myös sanaliittoja, sanaliitolla voidaan viitata myös mihin tahansa kahden tai useamman peräkkäin esiintyvän sanan liittoon (Häkkinen 1990: 147).

aineistossani, jossa liittosanojen osuus on erikoiskielisessä aineistossa 23,4 % ja yleiskielisessä vain 1,5 %. Jotta yhdyssanojen osuuksia aineistoissani voitaisiin vertailla luotettavasti, liittosanat on jätettävä vertailussa huomiotta. Kun aineistoistani tarkastellaan ainoastaan jakamattomia perussanoja, johdoksia ja yhdyssanoja, yhdyssanojen osuus on aineiston erikoiskielisessä osassa 83,5 % ja yleiskielisessä osassa 76,6 %. Tulokset vahvistavat aiemmissakin tutkimuksissa tehtyä havaintoa, jonka mukaan yhdyssanat ovat termistöissä keskeisemmässä roolissa kuin yleiskielen sanastossa. Aiemman tiedon ja oman aineistoni valossa erikoiskielen erityisluonnetta kuvaavaksi piirteeksi voidaankin katsoa, että sen termistöön kuuluu enemmän yhdyssanoja kuin yleiskielen sanastoon.

Yhdyssanatermit ovat useammin substantiiveja kuin yleiskielen yhdyssanat. Suurin osa suomen sanoista on nomineja. Erityisesti yhdyssanoissa nimeävät substantiivit ovat suurena enemmistönä (Saukkonen 1973: 338; Vesikansa 1989: 221). Suurin osa myös kaikista muista kuin yhdyssanamuotoisista termeistä on substantiiveja (ks. esim. Elomaa 1984: 8; Pentikäinen 1999: 262; Pasanen 2009: 60–62), vaikka adjektiivit ja verbit sopisivat tarkoitukseen periaatteessa yhtä hyvin (Haarala 1981: 18; Vesikansa 1989: 257–258). Oma aineistoni tukee aiempien tutkijoiden huomioita, sillä substantiivit ovat enemmistönä kummassakin aineistossani ja erikoiskielisessä aineistossani (100 %) on enemmän substantiiveja kuin yleiskielisessä aineistossani (96 %). Termiaineistoni substantiiveja ovat esimerkiksi *haarukkaaja* ja *sivustoharhautus*. Yleiskielisen aineistoni substantiiveja ovat muun muassa *keikkahoitaja* ja *monikulttuuristuminen*. Muihin sanaluokkiin kuuluvia sanoja yleiskielisessä aineistossani ovat puolestaan esimerkiksi *vippipohjainen* ja *huippukokoontua*.

Substantiivien yksinomaisuus erikoiskielisessä yhdyssana-aineistossani saattaa olla ainakin osittain näennäistä, sillä erikoiskielen sanastojen substantiiviset hakutermit muodostetaan usein adjektiivista tai verbistä johtamalla. Tieteellis-tekniselle ilmaisutavalle onkin tyypillistä käsitellä myös toimintaa ja ominaisuutta jonkinlaisina olioina. (Haarala 1981: 18.) Omasta aineistostani on huomioitava lisäksi se, että yleiskielinen vertailuaineistoni on poimittu elävästä kielestä eikä siihen kuuluvien sanojen sanaluokkaa ole muutettu esimerkiksi sanakirjojen tarpeita ajatellen. Vaikka substantiivit

muodostavat valtaosan myös yleiskielen yhdyssanastosta, termistössä suuntaus on vielä sen verran selvempi, että yhdyssubstantiivien suurta määrää ellei jopa lähes yksinomaisuutta yhdyssanastossa voidaan pitää erikoiskielen erityisluonnetta kuvaavana rekisteripiirteenä.

Yhdyssanatermit ovat yleiskielen yhdyssanoja pidempiä sekä merkkimäärällä että leksikaalisten osien määrällä mitattuna. Erikoiskielen sanastolle on ominaista pyrkimys heijastella käsitejärjestelmiä. Kaikkien tarpeellisten käsitepiirteiden sisällyttäminen termiin lisää erikoiskielen yhdyssanojen leksikaalisten osien määrää, mikä puolestaan tietysti lisää sanojen merkkimäärää (esim. Haarala 1981: 15; 1989: 269). Erikoiskielessä pitkiä sanoja voidaan toisaalta välttää pilkkomalla termejä liittosanoiksi. Vaikka omaankin erikoiskieliseen aineistooni kuuluu paljon liittosanoja, siihen kuuluvat yhdyssanat ovat kuitenkin keskimääräisesti aineistoni yleiskielisiä yhdyssanoja pidempiä.

Erikoiskielisen aineistoni yhdyssanoista 73,5 % sisältää kaksi leksikaalista osaa, 24,7 % kolme leksikaalista osaa ja 1,9 % neljä leksikaalista osaa. Yleiskielisessä aineistossa vastaavat osuudet ovat 86,8 %, 12,6 % ja 0,7 %. Termiaineistossani neljä leksikaalista osaa sisältää esimerkiksi sana *tietokonevastaanotin* ja kolme leksikaalista osaa esimerkiksi sanat *monimuoto-opetus* ja *IP-puhepalvelu*. Yleiskielisen aineistoni ainoa neljä leksikaalista osaa sisältävä sana on *tasa-arvoajokortti*. Kolme leksikaalista osaa on yleiskielisessä aineistossani esimerkiksi sanoissa *ilmastoselkäreppu* ja *sisäleikkihalli*. Aineistoni erikoiskielisten yhdyssanojen merkkimäärä on keskimäärin 13,7 merkkiä ja yleiskielisten yhdyssanojen keskimäärin 13,0 merkkiä. Termiaineistoni pisin sana on 23 merkkiä sisältävä *matkapuhelinkiusaaminen* ja lyhin sana vain 5 merkkiä sisältävä *yötyö*. Yleiskielisen aineistoni pisimmät sanat sisältävät 21 merkkiä (mm. *paljastuskirjallisuus* ja *toimihenkilöistyminen*) ja lyhimät 8 merkkiä (mm. *biotauko* ja *hevimies*) Sekä teoreettisen tiedon että oman aineistoni valossa näyttää siltä, että yleiskielen sanastoa pidempiä yhdyssanoja voidaan pitää erikoiskielen erityisluonnetta kuvaavana rekisteripiirteenä.

Kirjainlyhenteet ovat yleisempiä yhdysosia yhdyssanatermeissä kuin yleiskielen yhdyssanoissa. Lyhenteiden käyttöä kehoitetaan välttämään erikoiskielisessä sanastossa esimerkiksi sanaston läpinäkyvyyden vuoksi (Suonuuti 2006: 32). Tästä huolimatta lyhenteiden, kirjainsanojen ja muiden erikoisuuksien on huomattu olevan erikoiskielessä yleisempiä kuin yleiskielessä (Pitkänen 2008: 127). Sama suuntaus näkyy myös omassa aineistossani, jossa erikoiskielisistä yhdyssanoista 17,9 % sisältää yhdysosana toimivan kirjainlyhenteen (esim. *SEPA-tilisiirto* ja *VoIP-tekniikka*). Yleiskielisessä vertailuaineistossani lyhenteen sisältää 4,6 % yhdyssanoista (esim. *EU-puhelu* ja *PG 13 -ikäraja*).

Kirjainlyhenteiden yleisyyttä erikoiskielessä voidaan selittää esimerkiksi sillä, että siinä muuten helposti varsin pitkiksi muodostuvia yhdyssanoja pyritään ilmeisesti lyhentämään niiden avulla. Näyttääkin siltä, että yhdysosina toimivien kirjainlyhenteiden suurta määrää voidaan pitää erikoiskielen rekisteripiirteenä. Koska huomattava osa aineistoni kirjainlyhenteen sisältävistä erikoiskielen yhdyssanoista kuuluu tekniseen sanastoon, jatkotutkimuksen selvitettäväksi jää, onko lyhenteiden yleisyys nimenomaan teknisten alojen termistön piirre vai käytetäänkö lyhenteitä yhdysosina yhtäläillä kaikenlaisissa erikoiskielissä.

Prefiksinkaltaiset yhdysosat ovat harvinaisempia yhdyssanatermeissä kuin yleiskielen yhdyssanoissa. Vaikka suomi ei ole varsinainen prefiksikieli, sekä kotoisia (esim. *ala-*, *epä-*) että vieraita (esim. *mikro-*, *trans-*) prefiksiä muistuttavia yhdysosia käytetään niin terminmuodostuksessa kuin yleiskielen sananmuodostuksessa (ks. tutkimuksessa käytetystä prefiksinkaltaisen yhdysosan määritelmästä tarkemmin Tyysteri 2009: 106). Esimerkiksi latinasta peräisin olevan vieraan mallin vuoksi prefiksinkaltaisten yhdysosien voisi olettaa olevan termistössä yleisempiä kuin yleiskielen sanastossa (Pitkänen 2008: 130). Omassa aineistossani näin ei kuitenkaan ole. Termiaineistoni yhdyssanoista vain kahdessa on prefiksinkaltainen määriteosa (*erisnimi* ja *keskiakseliperävaunu*) kun taas yleiskielisessä aineistossani tällaisen määriteosan sisältäviä sanoja on 15. Yleiskielisen aineistoni prefiksinkaltaisista yhdysosista 7 on kotoisia ja 8 vieraita (kotoisia esim. *epädemokratia* ja *vähäpäästöisyys*, vieraita esim. *agrobisnes* ja *mikropuolue*). Yllättävältä vaikuttavaa prefiksinkaltaisten yhdysosien

vähyyttä termistössä saattaa selittää esimerkiksi erikoiskielelle ominainen vieraan aineksen välttäminen tai halu nimetä käsitteet omana itsenään eikä esimerkiksi vastakohtasuhteessa toiseen käsitteeseen. Yleiskielessä prefiksejä käytetään myös intensifiointiin (esim. *megaelokuva*). Erikoiskielessä tällaista käyttötarvetta ei ole. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että prefiksinkaltaisten yhdysosien vähyyks on mahdollinen erikoiskielen erityisluonnetta kuvaava rekisteripiirre.

3.2 Yhdyssanatermien ja yleiskielen yhdyssanaston yhtäläisyydet

Muut yhdyssanatyypit kuin perustyyppiset määrittelyyhdyssanat ovat marginaalisia sekä termistössä että yleiskielen sanastossa. Suomen sanaston kuvauksissa esitellään yleisesti kaksi yhdyssanojen päätyyppiä – summayhdyssanat ja määrittelyyhdyssanat (vanhemmissa esityksissä tyypeistä käytetään usein myös muita nimityksiä). Määrittelyyhdyssanoihin kuuluvat perustyyppisten tapausten lisäksi appositio- ja bahuvriihiyhdyssanat sekä harvinaiset toistoyhdyssanat. (ISK 2004: 388, 396.) Suomen yleisin yhdyssanatyyppeistä on perustyyppiset määrittelyyhdyssanat, mutta myös muita tyyppiä pidetään elinvoimaisina (ISK 2004: 409–410, 416). Omassa aineistossani muita yhdyssanatyyppejä ei kuitenkaan esiintynyt lainkaan. Aineistoni ulkopuolelta löysin joitakin esimerkkejä myös muihin yhdyssanatyyppeihin syntyneistä uudehkoista sanoista, mutta kaiken kaikkiaan muut tyypit vaikuttavat uudessa sanastossa marginaalisilta. Erikoiskielen kannalta tätä selittää osaltaan se, että esimerkiksi bahuvriihit ja toistoyhdyssanat eivät rakenteensa vuoksi sovi käsitejärjestelmien heijasteluun. Sen sijaan summayhdyssanat sopisivat nähdäkseni hyvin myös termeiksi. Yleiskielessä muiden yhdyssanatyyppeiden puuttumista ei voi selittää ainakaan näillä argumenteilla, ja asia vaatiikin jatkotutkimusta erityisesti yleiskielen kannalta.

Muut kuin nominatiivi- ja yhdysosamuotoiset määriteosat ovat harvinaisia sekä yhdyssanatermeissä että yleiskielen yhdyssanastossa. Suomen yhdyssanojen alkuosa voi edustaa periaatteessa mitä tahansa yksikön tai monikon sijamuotoa (poisluettuna monikon nominatiivi). Lisäksi määriteosa voi olla erityisessä yhdysosamuodossa. (Vesikansa 1989: 221–222; ISK 2004: 396–406.) Nykysuomen yhdyssanoista valtaosa on nominatiivialkuisia, mutta nominatiivin ja genetiivin välillä on horjuntaa (Saukkonen

1973: 337–338; Vesikansa 1989: 227–237; ISK 2004: 399–402). Joskus yhdyssanan merkitys riippuu määriteosan sijasta, ja eräissä rakennetyypeissä genetiivi on välttämätön. Eri sanaluokkiin kuuluvien yhdyssanojen määriteosien muotojakauma vaihtelee jonkin verran muodosteen sanaluokan mukaan. (Vesikansa 1989: 221–258.) Koska erikoiskieliseen yhdyssana-aineistooni kuului vain substantiiveja, olen tarkastellut myös vertailuaineistostani ainoastaan substantiivisten yhdyssanojen alkuosan muotoa.

Omassa aineistossani sekä erikois- että yleiskielisten yhdyssubstantiivien määriteosat ovat pääasiassa nominatiivi- (erikoiskielessä 86,2 % ja yleiskielessä 87,2 %) ja yhdysosamuotoisia (11,3 % ja 12,1 %). Lisäksi erikoiskielisessä aineistossani on kaksi genetiivimuotoista sekä kaksi illatiivimuotoista ja yleiskielisessä aineistossani yksi genetiivimuotoinen määriteosa. Aineiston ulkopuolelta löysin kummastakin kielimuodosta myös joitakin uudehkoja esimerkkejä genetiivialkuisista yhdyssanoista, mutta tutkimukseni perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että nominatiivialkuisuus on sysäämässä genetiivialkuisia yhdyssanoja marginaaliin sekä erikois- että yleiskielessä. Asia vaatii kuitenkin jatkotutkimusta sekä erikois- että yleiskielen osalta.

4 Lopuksi

Tutkimukseni perusteella yhdyssanatermit todella näyttävät kvantitatiivisesti tarkasteltuna eroavan yleiskielen yhdyssanoista. Tämä osoittaa, että erikoiskielten erityisluonne omana kielimuotonaan näkyy myös yhdyssanojen rakenteen tasolla. Useimmat havaitsemistani eroista ovat odotuksenmukaisia. Arvokkaiksi odotuksenmukaiset tuloksetni tekee käyttämäni näkökulma, joka osoitti aiempien tutkimusten perusteella pääteltävissä olleet asiat tosiksi kahden keskenään vertailukelpoisen aineiston kautta. Todennäköisiä syitä erojen synnylle ovat eri kielimuotojen sanastolle asettamat erilaiset vaatimukset sekä uuden sanaston erilaiset muodostusprosessit.

Koska erikoiskielet eivät ole itsenäisiä kielimuotojaan ja koska erikois- ja yleiskielessä käytetään suomessa samoja sananmuodostuskeinoja, myös yhtäläisyydet yhdyssanatermien ja yleiskielen yhdyssanaston rakenteessa ovat odotuksenmukaisia. Rakenteeltaan samankaltaisen sanaston määrää lisää myös kielimuodosta toiseen lainaaminen.

Yhdyssanojen rakenne näyttää kuitenkin joiltain osin olevan jopa yllättävän homogeeninen sekä erikois- ja yleiskielen välillä että niiden sisällä. Yleiskielessä variaatiota näyttää olevan jonkin verran erikoiskieltä enemmän, mutta siinäkin suurin osa yhdyssanoista rakentuu keskenään hyvin samankaltaisesti. Esimerkiksi monet suomen sanaston kuvauksissa produktiivisiksi mainitut yhdyssanojen rakennetyypit näyttävät jäävän molempien tarkasteltujen kielimuotojen uudehkossa sanastossa marginaaliin.

Vaikka tutkimukseni pääkohteena olivat erikoiskielen termit, tulokset osoittavat, että myös yleiskielen yhdyssanat kaipaavat vielä tutkimusta. Aluillaan olevassa väitöskirjatutkimuksessani olenkin keskittynyt tarkastelemaan yleiskielen yhdyssanarakenteiden produktiivisuutta huomattavasti tämän tutkimuksen aineistoa suuremmasta sanajoukosta.

Tarkastelin tutkimuksessani erikoiskieliä yhtenä joukkona. Eri erikoiskielten on kuitenkin todettu eroavan toisistaan, joten oleellinen jatkotutkimuksen aihe olisi myös eri erikoiskielten vertailu samankaltaisesta leksikologis-terminologisesta näkökulmasta, jota itse käytin tutkimuksessani.

Lähteet

Aineistolähteet

Terminfon termihakemistot. Sijainti: www.tsk.fi > Terminfo > Termihakemistot (tarkka osoite 25.8.2010 <http://www.tsk.fi/tsk/node/115>). Käytetty 11.6.2008.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nykysuomen sanastotietokanta. Sijainti: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki. Käytetty 9.9.2008.

Kirjallisuus

Elomaa, Marjatta (1984). Suomen kielen sähköteknillisen termistön muutoksia 20 vuoden aikana. *Erikoiskielet ja käännteoria: Vakki-seminaari IV.*, *Vöyri* 28.–29.1.1984, 7–16. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.

Haarala, Risto (1981). *Sanastotyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Haarala, Risto (1989) Sanat tiedon ja taidon palveluksessa. Teoksessa: *Nykysuomen sanavarat*, 259–275. Toim. Jouko Vesikansa. Helsinki: WSOY.

Hakulinen, Lauri (1979). *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.

Häkkinen, Kaisa (1990). *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. Tietolipas 117. Helsinki: SKS.

- ISK = *Iso suomen kielioppi*. Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho (2004). SKST 950. Helsinki: SKS.
- Itkonen, Erkki (1966). *Kieli ja sen tutkimus*. Helsinki: WSOY.
- Niemikorpi, Antero (1983). Taajuussanasto ja ammattikieliet. *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-seminaari III, Vöyri 29.–30.1.83*, 21–36. Vaasa: Vaasan korkeakoulu, Kielten laitos, Vaasa.
- Pasanen, Päivi (2009). *Merenkulun turvallisuuden koetinkiviä. Terminologisen tiedon poiminta teksteistä*. Helsinki University Translation Studies, Monographs 5. Venäjän kääntäminen ja tulkkaus, Slavistiikan ja baltologian laitos, Helsingin yliopisto. Saatavilla myös: <https://oa.doria.fi/handle/10024/46970>.
- Pitkänen, Kaarina (2008). *Suomi kasvitieteen kieleksi. Elias Lönnrot termistön kehittäjänä*. SKST 1164. Helsinki: SKS.
- Pentikäinen, Ritva (1999). Vallan kieli kiinnostaa – tarkasteltavina henkilöhallinnon termit. *Erikoiskielet ja käännösteoria: Vakki-symposiumi XIX, Vaasa 13.–14.2.1999*, 255–264. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Saukkonen, Pauli (1973). Suomen kielen yhdyssanojen rakenne. *Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Erkki Itkonen sexagenarii die XXVI mensis aprilis anno MCMLXXIII*, 332–339. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 150. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- Setälä, Ritva (1995). Termisanojen polyseemisyys Erik Allardtin oppikirjassa *Sosiologia* (1983). *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XV. Vöyri 11.–12.2.1995*, 243–253. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Suonuuti, Heidi (2006). *Sanastotyön opas*. Helsinki: Sanastokeskus TSK.
- Tyysteri, Laura (2009). Erikoiskielen yhdyssanat erikoiskielen erityisluonteen kuvaajana. Pro gradu -tutkielma. Turku: Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turun yliopisto. Saatavilla myös: <https://oa.doria.fi/handle/10024/46941>.
- Vesikansa, Jouko (1989). Yhdyssanat. Teoksessa: *Nykysuomen sanavarat*, 213–258. Toim. Jouko Vesikansa. Helsinki: WSOY.